

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВИХОВАННЯ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовується значущість удосконалення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до реалізації завдань соціально-морального зростання вихованців, створення сприятливих умов для формування базових якостей особистості дитини, з-поміж яких виокремлюють поняття «доброзичливе ставлення до однолітків». Розглядаються деякі психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування у дітей 5–7 років доброзичливого ставлення до однолітків. У контексті досліджуваної проблеми висвітлено поняття «підготовка» та «готовність» майбутніх фахівців дошкільної освіти. Здійснений теоретичний аналіз змісту означених понять дав підставу з'ясувати сутність поняття «підготовка майбутніх вихователів до формування у дітей 5–7 років доброзичливого ставлення до однолітків», яке розглядаємо як процес, що спрямований на здобуття педагогічних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для формування доброзичливого ставлення до однолітків у старших дошкільників.

Ключові слова: підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти, особистісно орієнтована освіта, готовність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти виховання доброзичливого ставлення у дошкільників до однолітків, доброзичливе ставлення, зростаюча особистість.

Сучасні пріоритети розвитку суспільства, оновлення усіх сфер його соціального та духовного життя висувають нові завдання реформування освітньої галузі і, перш за все, її першої ланки – дошкільної освіти. Нормативними документами, що регламентують освітню діяльність, зокрема, законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»), Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки центром освітнього процесу визначено дитину.

Базовий компонент дошкільної освіти України орієнтує освітян на цілісний розвиток зростаючої особистості як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства [1]. Зміст означеного документа підкреслює пріоритет соціально-морального розвитку особистості, формування у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективними. Отож, виховання гуманних, доброзичливих взаємин у ранньому онтогенезі є на часі, оскільки, за висновками науковців (Л. Венгера, Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Запорожця, О. Леонтьєва та інших), саме в дошкільному віці закладаються основні моральні інстанції, формуються та зміцнюються індивідуальні варіанти ставлень до себе та інших людей (дорослих та однолітків).

З огляду на вищезазначене, батькам та педагогам закладів дошкільної освіти варто спрямовувати зусилля на пошук ефективних шляхів, засобів, форм та методів формування взаємин, які впливають на становлення суспільно значущих якостей зростаючої особистості та визначатимуть її поведінку з-поміж дорослих та однолітків.

Важливо зазначити, що фахівці (Л. Артемова, Г. Беленька, Н. Гавриш, Л. Лохвицька, Т. Поніманська та інші) акцентують на залежності ефективності освітнього процесу у закладі дошкільної освіти від якості підготовки нової генерації педагогічних кадрів дошкільної ланки, оскільки вихователь – значущий дорослий, особистість, від якої залежить не тільки організація освітнього процесу, а й певною мірою розвиток особистісних цінностей, моральних переконань, набуття життєвого соціального досвіду, навичок міжособистісних взаємин дошкільника [3; 4; 7].

Таким чином, виникає необхідність удосконалення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до реалізації завдань соціально-морального зростання вихованців, а саме: «створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей» [1, с. 4], із-поміж яких виокремлюють поняття «доброзичливе ставлення до однолітків».

Проблема професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти розглядається фахівцями в контексті вимог нової освітньої парадигми. Так, проблема загальної професійної підготовки майбутніх фахівців є предметом багатьох сучасних досліджень (К. Ангеловські, В. Беспалько, І. Бех, А. Бойко, Н. Дамська, І. Зязюн, Н. Кічук, В. Кремень, В. Кузь, Р. Пріма, О. Савченко, А. Столяр, Р. Скульський, М. Шкіль та ін.). Професійну підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти розкривають праці Л. Артемової, Г. Беленької, Н. Гавриш, Н. Грами, Л. Зданевич, Ю. Косенко, К. Крутій, Н. Лисенко, О. Листопада, С. Нечай, З. Плохій, Т. Танько та інших. У контексті нашої проблеми зважаємо на дослідження Т. Поніманської (підготовка студентів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку), Л. Лохвицької (фахова підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до морального виховання дітей), А. Залізняка (підготовка до роботи з батьками з морального виховання дітей старшого дошкільного віку), А. Курчатової (підготовка майбутніх вихователів до виховання шанобливого ставлення до батька в дітей старшого дошкільного віку) тощо.

Водночас аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу дійти висновку, що питання підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування доброзичливого ставлення до однолітків

залишається досліджене не повною мірою. Отож, вищенаведене об'єктивує необхідність висвітлення означеної проблеми.

Метою статті є розкриття деяких психолого-педагогічних аспектів підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування у дітей 5–7 років доброзичливого ставлення до однолітків на основі теоретичного аналізу наукових праць.

Перехід до особистісно орієнтованої освітньої парадигми є дієвим засобом формування такого типу особистості, якій притаманне почуття людської гідності, прагнення служити людям, миролюбство, підвищена увага до чужого горя, душевна щедрість, почуття вдячності, порядності, чесності, справедливості, потреба добротності. І. Бех наголошує, що саме така модель освіти ставить собі за мету розкриття й розвиток індивідуальності кожної дитини на основі формування базису її особистісної культури. У цьому процесі велика увага приділяється особистому (суб'єктному) досвіду дитини, що стає для педагога предметом пильного й бережного вивчення і слугує йому необхідною опорою в освітній роботі [2, с. 7].

Деякі фахівці (І. Бех [2], Г. Беленька [3], Т. Поніманська [8]) зазначили, що педагогу необхідно спрямовувати зусилля на пошук ефективних шляхів, засобів, форм та методів формування взаємин, які впливають на становлення суспільно значущих якостей особистості дитини та визначатимуть її поведінку з-поміж дорослих та однолітків, оскільки педагог із позитивною «Я – концепцією» не тільки репрезентує дітям приклад оптимістичного світосприйняття, але і здатний приймати зрілі професійні рішення, знаходити адекватні альтернативи поведінки, виявляти справжню увагу і турботу про зростаючу особистість.

Особистісно орієнтована модель освіти ставить перед вихователем високі вимоги до його особистісного, професійного розвитку, комунікативних умінь і навичок. Як наголошує Т. Поніманська, для досягнення високих результатів у вихованні педагог має володіти певними особистісними якостями:

– здатність до рефлексії (усвідомлення суб'єктом того, як його сприймає суб'єкт по спілкуванню) і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництва з дитиною на засадах гуманізму, розвитку її особистості;

– здатність виявляти і враховувати інтереси дітей, їхнє право на повагу, емоційно і морально підтримувати їх, прагнення до емоційної близькості у спілкуванні з ними, уміння спрямовувати його на забезпечення психологічного комфорту і своєчасного розвитку особистості;

– постійна налаштованість на розширення знань, самонавчання і самовиховання для вдосконалення своєї педагогічної майстерності [7, с. 130].

Особливого значення фахівці надають проблемі ціннісних орієнтацій педагога, у структурі яких пріоритетне місце мають цінності самоприйняття і прийняття особистості дитини. Для повноцінного розвитку зростаючої особистості необхідне її позитивне ставлення до себе, відчуття цінності свого «Я», віра в свої сили і можливості, що підтверджується ставленням дорослих, їх прийняттям, до чого здатний не кожен вихователь, а тільки той, хто має відповідне ставлення до самого себе [8].

З-поміж значущих гуманних якостей особистості Т. Поніманська виокремлює доброзичливість, яка передбачає співчутливе, прихильне ставлення до інших людей, піклування про них. На думку вченої, у поведінці старших дошкільників доброзичливість виявляється у загальному емоційно-позитивному ставленні до дітей, відчутті радості і задоволення від взаємодії з ними [7, с. 257].

На необхідності з передшкільного віку формувати в дітей вміння підтримувати доброзичливі взаємини з довірливим наголошує Н. Гавриш. Науковець визначає доброзичливість одним із проявів соціально довірливої поведінки людини, поширення якої унеможливило б конфлікти у суспільстві. Розвинути навички доброзичливих взаємин у дошкільників, за висновками фахівця, можна за умови відповідної націленості дорослих, усвідомлення ними своєї відповідальності у цьому напрямі виховної роботи [4, с. 40].

З огляду на зазначене, ефективність формування у дітей доброзичливого ставлення до однолітків певним чином залежить від готовності майбутнього педагога закладу дошкільної освіти здійснювати педагогічний вплив на зростаючу особистість, його гуманних світоглядних позицій, переконань, творчих здібностей, професійної гнучкості.

Отож, постає необхідність розглянути питання «підготовки» та «готовності майбутнього вихователя закладів дошкільної освіти до формування у дітей 5–7 років доброзичливого ставлення до однолітків».

Згідно з довідковими джерелами, «підготовка» визначається як система професійного навчання, основною метою якого є швидке засвоєння умінь та вироблення навичок, необхідних для виконання робіт.

Нині підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти тлумачиться науковцями (Г. Беленька, О. Богініч, З. Борисова) як багатофакторна структура, головне завдання якої полягає у набутті кожним студентом особистісного смислу діяльності, формуванні фахової майстерності, постійно зростаючому інтересі до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також у розвитку успішності в діяльності [3, с. 101].

За висновками А. Залізняка, професійне становлення майбутнього вихователя у процесі його підготовки у вищій школі передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, умінь і навичок, але й особистісне самовдосконалення, активізацію професійної позиції, виховання таких якостей, як комунікативність, тактовність, критичність тощо [5, с. 17].

Одне з найбільш повних визначень поняття професійної підготовки наводить Т. Танько, зауважуючи, що професійна підготовка – це система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в

особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, умінь і професійної готовності, що, своєю чергою, визначається як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконати [9, с. 12].

У контексті проблеми постає необхідність з'ясувати наукову категорію «професійно-педагогічна підготовка». Більшість фахівців підготовку студентів до педагогічної діяльності пов'язує з її кінцевим результатом – формуванням готовності до певного виду педагогічної діяльності. Наукові праці у галузі теорії педагогічної освіти (С. Архангельський, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, Є. Шиянов та ін.) дають змогу диференціювати поняття «підготовка» як процес, а «готовність» – як результат цього процесу.

У дослідженні підготовки студентів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку Т. Поніманська розглядає професійну підготовку як педагогічний процес, спрямований на розвиток готовності студента до майбутньої професійної діяльності, готовність до професійної діяльності – як мету і результат підготовки, що дає змогу здійснювати професійну діяльність ефективно [8].

Значущою для нашого дослідження є думка І. Підлипняка, яка вважає, що готовність до навчально-виховної роботи в дошкільному закладі становить базис фахової підготовки до педагогічної діяльності і потребує пошуків у створенні цілісної ефективної системи цієї підготовки. Готовність майбутніх фахівців до роботи з дітьми дошкільного віку буде повною мірою сформована з урахуванням своєрідності і специфіки педагогічної діяльності вихователя в процесі навчання у вузі. Цінною є думка науковця, що готовність не є вродженою, а виникає в результаті певного досвіду людини, що ґрунтується на формуванні її позитивного ставлення до професійної діяльності, усвідомленні мотивів і потреб у ній [6].

Таким чином, аналіз наведених вище наукових праць у галузі психології та педагогіки дає змогу з'ясувати сутність поняття «підготовка майбутніх вихователів до формування у дітей 5–7 років доброзичливого ставлення до однолітків» як процес, що спрямований на формування професійної компетентності фахівців, здобуття педагогічних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для формування доброзичливого ставлення до однолітків у старших дошкільників.

Вважаємо, що професійне становлення майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти в процесі його підготовки у вищій школі передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, умінь, навичок, але і його особистісне самовдосконалення, активізацію професійної позиції, виховання таких якостей, як доброзичливість, комунікативність, тактовність, критичність тощо.

Висновки. Проаналізувавши наукові праці з означеної проблеми, можемо стверджувати, що питання формування готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності знайшли відображення в багатьох дослідженнях. Разом із тим мало розробленою залишається проблема підготовки майбутніх вихователів до формування у дітей 5–7 років доброзичливого ставлення до однолітків.

Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо у визначенні компонентів, критеріїв та показників досліджуваного явища, що дасть змогу визначити педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до формування у дітей 5–7 років доброзичливого ставлення до однолітків.

Використана література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; авт. кол-в : Богущ А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. – Київ, 2012. – 26 с.
2. Бех І. Д. Особистісно-орієнтована модель виховання як науковий конструкт / І. Д. Бех // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць. – Умань : УДПУ ім. Павла Тичини, 2002. – Вип. 3. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/3/vupysk_21.pdf.
3. Беленька Г. В. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці: монографія / Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, З. Н. Борисова та ін.; за заг. ред. І. І. Загарницької. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 310 с.
4. Гавриш Н. Доброму всюди добре, або як допомогти дітям зростати доброзичливими / Н. Гавриш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2017. – № 8. – С. 40–45.
5. Залізняк А. М. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з батьками з морального виховання дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / А. М. Залізняк. – Умань, 2009. – 20 с.
6. Підлипняк І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти / І. Підлипняк // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2013. – Випуск 44
7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник / Т. І. Поніманська. – 2-ге вид., доповн. – Київ : Академвидав, 2013. – 464 с. – (Серія «Альма-матер»).
8. Поніманська Т. І. Підготовка педагога до виховання дітей старшого дошкільного віку в світлі гуманістичної парадигми / Т. І. Поніманська // Науковий вісник Донбасу. – 2013. – № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_4_46.
9. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дитячих навчальних закладів: автореф. дис. ... докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. П. Танько. – Харків, 2004. – 42 с.

References:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity / Naukovyi kerivnyk: A. M. Bohush, diisnyi chlen NAPN Ukrainy, prof., d-r ped. nauk; avt. kol-v : Bohush A. M., Bielienska H. V., Bohinich O. L., Havrysh N. V., Dolynna O. P., Ilchenko T. S., Kovalenko O. V., Lysenko H. M., Mashovets M. A., Nyzkova O. V., Panasiuk T. V., Pirozhenko T. O., Ponimanska T. I., Sidielnikova O. D., Shevchuk A. C., Yakymenko L. Yu. – Kyiv, 2012. – 26 s.
2. Bielienska H. V. Pidhotovka vykhovatelya do rozvytku osobystosti dytyny v doshkilnomuvitsi: monohrafiia / H. V. Bielienska, O. L. Bohinich, Z. N. Borysova ta in. ; za zah. red. I. I. Zaharnytskoi. – Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2009. – 310 s.
3. Havrysh N. Dobromu vsiudy dobre, abo yak dopomohty ditiam zrostaty dobrozychlyvymy / N. Havrysh // Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu. – 2017. – № 8. – S. 40–45.
4. Zalizniak A. M. Pidhotovka maibutnikh vykhovatelyv do roboty z batkami z moralnoho vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku : avtoref. dys. ...kand. ped. nauk: spets. 13.00.04. «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» / A. M. Zalizniak. – Uman, 2009. – 20 s.
5. Pidlypniak I. Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi osvity / I. Pidlypniak // Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly. – 2013. – Vypusk 44.
6. Ponimanska T. I. Doshkilna pedahohika: pidruchnyk / T. I. Ponimanska. – 2-he vyd., dopovn. – Kyiv : Akademvydav, 2013. – 464 s. – (Seriia «Alma-mater»).
7. Ponimanska T. I. Pidhotovka pedahoha do vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku v svitli humanistychnoi paradyhmy / T. I. Ponimanska // Naukovyi visnyk Donbasu. – 2013. – № 4. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_4_46.
8. Tanko T. P. Teoriia ta praktyka muzychno-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh vykhovatelyv dytiachykh navchalnykh zakladiv: avtoref. dys. ...dokt. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» / T. P. Tanko. – Kharkiv, 2004. – 42 s.

Доманиук О. М. Подготовка будущих воспитателей дошкольных учреждений к воспитанию дошкольников в условиях личностно ориентированного образования

В статье обосновывается значимость совершенствования подготовки будущих воспитателей дошкольных учреждений к реализации задач социально-нравственного воспитания ребенка, создания благоприятных условий для формирования базовых качеств личности, среди которых выделяют понятие «доброжелательное отношение к сверстникам». Рассматриваются некоторые психолого-педагогические аспекты подготовки будущих воспитателей учреждений дошкольного образования к формированию у детей 5–7 лет доброжелательного отношения к сверстникам. В контексте исследуемой проблемы освещены понятия «подготовка» и «готовность» будущих специалистов дошкольного образования. Проведенный теоретический анализ содержания указанных понятий дал основание выявить сущность понятия «подготовка будущих воспитателей к формированию у детей 5–7 лет доброжелательного отношения к сверстникам», которое рассматриваем как процесс, направленный на получение педагогических знаний, практических умений и навыков, необходимых для формирования доброжелательного отношения к сверстникам у старших дошкольников.

Ключевые слова: подготовка специалистов дошкольного образования, личностно ориентированное образование, готовность будущих воспитателей учреждений дошкольного образования к воспитанию доброжелательного отношения у детей к сверстникам, доброжелательное отношение, личность ребенка дошкольного возраста.

Domaniuk O. M. Training of future teachers in preschool educational institutions to upbringing of growing personality in conditions of person-oriented education

The importance of improving the training of future teachers in preschool educational institutions to fulfilling the tasks of children's social and moral growth, creating favorable conditions for the formation of the child's personal maturity, his basic qualities is substantiated in the article, among which the notion of "benevolent attitude to peers" is distinguished. Some psychological and pedagogical aspects to the training of future teachers of preschool educational institutions are considered in order to form in 5–7 years old children's friendly attitude towards peers. The concepts of "training" and "readiness" of future specialists in preschool education are highlighted in the context of the researched problem. The fulfilled theoretical analysis of the above concepts content gave the basis to clarify the essence of the concept "preparing future educators for the formation in 5–7 years old children of benevolent attitude to peers", which we regard as a process aimed at obtaining the pedagogical knowledge, practical skills and skills necessary to form a benevolent attitude towards peers in senior preschool children.

Key words: training of specialists in preschool education, person-oriented education, readiness of future teachers in preschool educational institutions, upbringing of benevolent attitude towards peers in preschoolers, benevolent attitude, growing personality.